

ARANY JÁNOS LEVELE TÓTH LŐRINCHEZ

Három éve került ajándékozás útján birtokomba Arany János egy levele. 217x140 mm. nagyságú, hosszában kettéhajtott fehér papírlapra íratott. A Nagyvidai Czigányok első kiadásának borítéklapja mögé ragasztották keresztben kettéhajtva. A borítéklapon Csóri vajda álmát ábrázoló karikatúra látható: ez a kiadás ritkábbik változata (vö. A JÖM III. 335.) Meglehetősen elterjedt módszer volt kéziratgyűjtők körében, hogy egy-egy darabot a szerző valamely nyomtatott művébe, lehetőleg az első kiadásba ragasztottak be (vö. It 1970. 2. sz. 450–451., Szalay József hajdani gyűjteményéről). A levél megszólítása: Kedves Lenczim! — világossá teszi, hogy a címzett Tóth Lőrinc. Valószínű, hogy Tóth Lőrinc többi leveléhez hasonlóan ez is eredetileg Szalay József gyűjteményéhez tartozott (vö. Miklós Róbert: Arany János ismeretlen verse és Tóth Lőrincnek írt kiadatlan levelei. PIM Évk. 1963. 163–168.).

Az 1865. július 9-ről keltezett levél egy akadémikus temetése körüli teendőik ügyében tudakozódik. A dátum alapján csak Bugát Pál temetéséről lehet szó: az Arany által fogalmazott Gyászjelentés szintén július 9-éről kelt (A JÖM XIV. 73–74., vö. 623.) A költő még csak 1865 januárja óta töltötte be a titoknoki tiszteit, és Bugát Pál halála volt az első, ahol neki kellett gondoskodnia a diszes temetés megszervezéséről. Jósika Miklós idegenben hunyt el, Torkos Sámuel pedig Sopronban temették (vö. A JÖM XIV. 34. és 73.)

A levél szövege a következő:

Kedves Lenczim!

A mostani gyász eset alkalmából egy kérdést bátorkodom intézni hozzád. Közelebbi egy pár temetésen úgy tapasztaltam, hogy az Akadémia *fáklyákról* gondoskodott tagjai számára: hanem azok kivételes esetek is lehettek. Légy szives e részben bővebb tapasztalásoddal segítségemre jönni: szükséges-e jelen esetben ily gondoskodás, s hogy fizeti-e az Akadémia e költséget minden halál esetében? Elvárom egy pár sor tudósításon, ha lehet azonnal.

Ha fáklyákról csakugyan gondoskodnunk kell: miután ma a boltok úgy is zárva, azt hiszem nem lesz késő, ha én reggel 8 óra tájban megjelenek a hivatalban, és tanácsoddal élve, ezt a kelleket beszeressük. Ha ellenben rögtöni intézkedés szüksége fogrna fenn, légy szives e részben is kitanítani, s én még ma ott leszek (noha bekötött fülel.)

Fogadd szives üdvözetemet
Pest, júl. 9. 1865.

Arany J.

NB. a temetés holnap du. félhatkor

Varsányi Péter

EGY MÓRICZ ZSIGMOND-LEVÉL

Ismert tény, hogy Móricz Zsigmond 1914 tavaszán járt először Hódmezővásárhelyen. A paraszt metropoliszra Medgyessy Ferenc szobrászművész hívta fel az író figyelmét. Móricz Zsigmond haláláig mintegy húsz alkalommal járt a városban és a környéki tanyákon.

Az alábbi levelek ismeretlenek és arra utalnak, hogy Móricz történetiségében is ismerkedett a várossal.

Molnár Mihály főlevéltárnok jelentése:
Tekintetes Tanács!

Móricz Zsigmond író úr a hivatalomba megjelent és azon kérelmét adta elő, hogy szeretné városunk történelmének 4 utóbbi kötetét megszerezni amennyiben annak első kötete neki már megvan, mivel a közeljövőben városunkkal foglalkozni akar.

Tekintettel Móricz Zsigmond számottevő irodalmi munkásságára, javasolom, hogy az általa kért 4 kötet részére díj nélkül kiadassék és Üllői u. 95. sz. alatti lakására Budapestre elküldessék.

923. VIII. 24.

A thj. város tanácsának levele:
Nagyságos Móricz Zsigmond író úrnak Budapest Üllői u. 95.

Szívesen teljesítettük Nagyságodnak azon kérését, hogy mert a közeljövőben megírandó művében városunkkal kíván foglalkozni, Szeremley Samu úrnak Hódmezővásárhely története cz. munkája II.—V. kötetével Nagyságodat megajándékozzuk, s ehhez képest illetékes közegünköt ez ajándékozásunk végrehajtására utasítottuk.

Ezt a Hmvasárhely thj. város tanácsának 1923. szept. 1-én tartott ülése jegyzőkönyvileg is megörökítette.

MÓRICZ ZSIGMOND válasza:
Nagyságos Polgármester Úr!

Megkaptam a város Tanácsának ajándékából nekem megküldött öt kötetes történetét Hódmezővásárhelynek* s mikor tiszteletteljes köszönetemnek kifejezést adok, legyen szabad megjegyezmem, hogy egy hét óta a kötetek olvasásába vagyok belemerülve s az avatott és nagy tudású előadás, mely nagy tiszteletű Szeremley Sámuel úrnak el nem évülő dicsősége, — valószínűleg belevarázsol a nagy város, Attília hajdani székhelyének egész múltjába, ami remélem irodalmilag nem lesz terméketlen hatás.

Ismét köszönetem mellett vagyok
Nagyságos Polgármester Úrnak
és a Nemes Városnak

Leányfalu 1923. szept. 21.

szolgálatkész híve
Móricz Zsigmond

Pergel Ferenc

AZ IRODALMI PONYVA ELLEN, A PONYVALEKTORÁTUS LÉTREHOZÁSA 1942-BEN

A második világháború alatt az irodalom és a társadalmi élet alakulásának folyamata szembeötlő eltéréseket mutat. Feltűnő, hogy míg a politika, az uralkodó osztályok céljainak megfelelően s a német nyomásra, egyre inkább a hitlerizmus szolgálatába állította az ország gazdasági és katonai erejét (fajtvörvények, cenzúra stb.), addig az igazi irodalomban — néhány kivételtől eltekintve — a náciellenességet s a baloldali tendenciákat erősítette fel a veszélytudat. — Természetes ez, hiszen a magyar irodalom főbb irányzatai a harmincas évek során a szociális felelősség, a humanizmus és a demokratizmus jegyében bontakoztak ki, s a háború néhány évének zúléstető hatása ezt a szervesen képződött szellemet nem bonthatta szét, nem fordíthatta visszajára.

Tény, hogy az új és a régi magyar klasszikusok megjelentetése meghaladta a korábbi arányokat, s a hadiállapot ellenére még a szovjet írók művei is (Pl. Solohov. Gorkij, Fagyevjev könyvei) egyre nagyobb számban jelentek meg ezekben az években. Hasonló volt a helyzet az angol és amerikai, a klasszikus német, az élő és a klasszikus francia irodalom publicitását illetően is. Minden jel arra vall, hogy a fasizálódó politika a kultúra fórumait nem tudta e néhány év alatt érdekkörébe vonni, s így a művészet, a szépirodalom a maga területén óvhatta, sőt erősíthette is az egyetemes humanizmus pozícióit.¹ Tette ezt akkor, amikor a rendkívüli hatalom (1939. II. t. c.) értelmében a szépirodalom is, különösen a hadiállapotban levő államok íróinak kiadása, honvédelmi kérdésnek tekintetett.

Ebben a helyzetben, hogy a szépirodalom a humanizmus védelmének hatékony eszközévé válhasson, meg kellett erősíteni a tömegekkel való kapcsolatát. E kapcsolat legnagyobb akadálya az irodalmi ponyva mindent elárasztó hatalmas mennyisége volt. Korabeli felmérés szerint „... átlagosan évi háromszáz vagon papír kellett ahhoz, hogy a 150 fajtájú füzet tíz-tizenöt féle kisebb nagyobb könyv, havonta több mint hárommillió példányban megjelenhessék. Mert akármilyen elképzelhetetlennek látszik is, valóság az, hogy havonta 150 fajta légiós, krimi, vadnyugati, detektív, kalandos tartalmú füzet jelent meg, átlagosan húszezer példányban” — írta az egyik kiadó igazgatója 1943-ban, az előző éveket jellemezve.²

*A város Tanácsától ajándékba kapott könyvről Móricz említést tesz az Endre Béla hódmezővásárhelyi festőnek 1923. október 1-én írt levelében is.

¹ PERGEL Ferenc: A Nyugat utóda a Magyar Csillag, 1941—1944. Vig 1972. 8. sz.

² TAMÁS Kálmán: A könyvkiadás és a háború. Magyar Kultúrszemle. 1943. 51.